

TOMISLAV ŠEPAROVIĆ

SKUPNI NALAZ MLETAČKOG NOVCA DUŽDA PIETRA GRADENIGA IZ SUVIH DOLACA U KIJEVU KOD KNINA

UDK : 904 : 737 (497.5 Kijevo) "12/13"

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 1. 9. 2007.

Prihvaćeno: 5. 9. 2007.

Tomislav Šeparović

Muzej hrvatskih arheoloških spomenika

HR, 21000 Split

S. Gunjače b.b.

tomislav.separovic@st.t-com.hr

Tema rada je skupni nalaz mletačkog novca s položaja Suvi doci u Brižinama na području naselja Kijevo, oko 20 km jugoistočno od Knina. Prema podacima iz arhiva i starog inventara Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika, nalaz je otkupljen od nekih mještana Kijeva, a sastojao se od trinaest srebrnih groša (matapana) kovanih za dužda Pietra Gradeniga (1289. – 1311.). To je doba obilježeno smjenom dinastije na hrvatsko–ugarskom prijestolju, ali i političko gospodarskom ekspanzijom Mletačke Republike, koja nastoji ostvariti kontrolu nad gradovima istočne jadranske obale. Interesima Mletačke Republike snažno se suprotstavila moćna velikaška obitelj Bribiraca, koja dominira hrvatskom političkom scenom. Premda je teško s potpunom sigurnošću ustvrditi koji su bili stvarni razlozi deponiranja novca u Suvim docima, temeljem povijesnih i političkih okolnosti iznosi se nekoliko mogućnosti za tumačenje ovoga nalaza.

Ključne riječi: Suvi doci, Kijevo, skupni nalaz, mletački novac, mletački groš, Bribirci, ban Pavao, ban Mladen II., Pietro Gradenigo

U numizmatičkoj zbirci Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika čuva se šest primjeraka srebrnih groša (matapana) mletačkog dužda Pietra Gradeniga (1289.–1311.), koji pripadaju skupnom nalazu otkrivenom tridesetih godina prošlog stoljeća na prostoru naselja Kijevo, oko 20 km jugoistočno od Knina. Kao točno mjesto nalaza navode se Suvi doci u Brižinama, bregovitom predjelu koji se prostire sjeverozapadno od središta Kijeva u pravcu zaselka Ercegovci.¹ Podatke o tom nalazu nalazimo u arhivu Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika u staroj muzejskoj inventarnoj knjizi, te na priznanicama koje je sastavio i potpisao Stjepan Gunjača, tada mladi muzejski kustos. Ondje se navodi da je dana 7. ožujka 1936. godine u dva navrata otkupljeno trinaest primjeraka srebrnog novca dužda Gradeniga.² Imajući u vidu odličnu sačuvanost i laku čitljivost novaca koji su se sačuvali do danas, može se pretpostaviti da su svi oni pripadali istome duždu, jer bi u suprotnome to bez sumnje Gunjača primijetio i zabilježio.³ Koliko je novaca uistinu bilo u ovome skupnom nalazu i jesu li tom prilikom svi otkupljeni, ne možemo biti u potpunosti sigurni. Čest je slučaj da nalaznici novca ne prijave sav nalaz, nego određene primjerke zadrže za uspomenu ili s ostatkom kalkuliraju ne bi li na drugome mjestu postigli bolju cijenu.

Nama ne preostaje drugo nego da se koristimo postojećim arhivskim podacima i sačuvanim primjercima, uz napomenu da se ostatak novca vjerojatno krije među primjercima koji se u Muzeju hrvatskih arheoloških spomenika čuvaju bez podataka o nalazištu.

¹ Prostor sam obilazio s kolegom Slavkom Galiotom, kojemu zahvaljujem na suradnji. Kao što sama riječ govori, Suvi doci ili pak Suvi dolac, kako ga danas nazivaju neki mještani Kijeva, označavaju prostor bez vode, tj. prostor koji nije poplavljavao. Takvo je područje imalo povoljne uvjete za boravak ljudi te bi ga trebalo temeljito rekonstruirati.

Opis novca:

Avers: PE GRADONICO DVX S M VENETI; sv. Marko i dužd stoje, rukama drže zastavu.

Revers: IC XC; Otkupitelj na tronu

1. inv. br. 1758; 2,17 gr; 20x21 mm; ↓
2. inv. br. 1763; 2,12 gr; 20 mm; ↓
3. inv. br. 1777; 2,08 gr; 20 mm; ↓
4. inv. br. 2291; 2,11 gr; 21 mm; ↓
5. inv. br. 2292; 2,05 gr; 19x20 mm; ↓
6. inv. br. 2293; 2,14 gr; 20x21 mm; ↓

Skupni nalaz mletačkog novca iz Suvih dolaca spada u još jedan značajan arheološko - numizmatički izvor za povijest Kijeva i okolice. Njega pridružujemo ostalim brojnim arheološkim lokalitetima i nalazima koji govore o prošlosti ovoga dijela južne Hrvatske u širokom vremenskom rasponu od prapovijesti do prodora Osmanlija.⁴ Bogatstvo arheoloških nalaza na području Kijeva svakako je posljedica odličnog prometnog položaja ovoga naselja uz važnu prometnicu koja spaja područje Splita s unutrašnjošću.

Što se tiče kasnosrednjovjekovnih nalazišta koja su nam zbog teme rada posebno zanimljiva, ona su utvrđena uokolo Kijeva i u samom naselju na nekoliko položaja. Primjerice, na gradini Sv. Mihovil nalazilo se groblje sa stećcima koje već u svojoj prvoj zabilješci o Kijevu spominje fra Lujo Marun.⁵ Kasnosrednjovjekovni grobovi utvrđeni su i na položaju kod Bačićevog vinograda,⁶ a nalaza iz tog vremena bilo je i u pećinama na brdu Kozjaku iznad Kijeva.⁷ Pribrojimo li svemu ovome i nešto udaljenije veliko kasnosrednjovjekovno groblje kod crkve sv. Spasa na vrelu Cetine, kao i ono podno utvrde Glavaš, te ostala kasnosrednjovjekovna nalazišta na području gornjeg toka Cetine, onda možemo zaključiti da je širi prostor Kijeva i u kasnom srednjem vijeku bio intenzivno naseljen.⁸

Novci iz skupnog nalaza u Suvim docima pripadaju razdoblju kada na političkoj sceni Hrvatske dominira moćna velikaška obitelj Bribiraca iz roda Šubića, među kojima posebno valja istaknuti bana Pavla, dominantnu figuru hrvatskoga kasnog srednjovjekovlja.⁹ Iskoristivši slabost Arpadovića i spretno lavirajući između pretendena na hrvatsko-ugarsko prijestolje, Pavao Bribirski polako, ali sigurno preuzima vlast u Hrvatskoj.¹⁰ Tako se nakon funkcije trogirskog potestata, splitskoga kneza i zamjenika primorskog bana već krajem 13. stoljeća on piše kao ban čitave Hrvatske i gospodar Bosne (*banus totius Chroatiae et Bosnae dominus*).¹¹ Bribirci u to doba šire svoje posjede, a vlast učvršćuju i brakovima sklopljenim s članovima drugih velikaških i vladarskih obitelji. Velika je uloga Bribiraca i u dolasku Anžuvina Karla II. Roberta na hrvatsko-ugarsko prijestolje. Odlazak kneza Jurja u Napulj po novoga kralja još za života Andrije III., posljednjeg Arpadovića, samo je potvrda njihove moći i važnosti.¹² Upravo

² Ivanu Ercegovcu Cvitkovu isplaćeno je 105 dinara za 10 komada, a Mariji Maloči 24 dinara za 3 komada novca. Oboje su iz Kijeva.

³ Osim dužda Pietra Gradeniga poznati su još duždevi Bartolomeo (1339.–1342.) i Giovanni (1355.–1356.) Gradenigo.

⁴ O arheološkim nalazištima na području Kijeva i okolice vidi u: Milošević 1998, str. 62-85.

⁵ Marun 1998, str. 33.

⁶ Gunjača 1949, str. 282.

⁷ Milošević 1998, str. 77.

⁸ Pregled kasnosrednjovjekovnih lokaliteta na području gornjeg toka Cetine vidi također u: Milošević 1998, str. 62.-130. A. Kovačević u svojoj knjizi o Kijevu i okolici navodi podatak o prvom spomenu sela Kijeva godine 1315. u obliku *Chie*, navodno u notarskim spisima, vidi: Kovačević 2002, str. 17. Kovačević međutim ne citira izvor, te se čini da je to ipak samo subjektivna interpretacija riječi u latinskom tekstu.

⁹ Antoljak 1972.

¹⁰ U novije vrijeme o Šubićima Bribirskim detaljnije je pisao D. Karbić 2004., kratak pregled povijesti Bribiraca vidi u: Burić 1987, str. 9 - 13.

¹¹ Klaić 1990, str. 310.

¹² Klaić 1990, str. 310.

Anžuvinci od godine 1302. daju banu Pavlu godišnju proviziju od 100 unca zlata ili 500 zlatnih florena.¹³ Razvitak gospodarstva, napose trgovine, svakako je pridonio jačanju Bribiraca, pri čemu su značajnu ulogu odigrali primorski gradovi preko kojih su se odvijali intenzivni trgovački kontakti. O trgovačkoj aktivnosti Bribiraca svjedoči isprava kojom im Karlo II. dopušta uvoz određene količine žita i zobi iz Apulije bez obaveze plaćanja carine.¹⁴

Najveći protivnik Bribircima u njihovim nastojanjima da održe pod kontrolom primorske gradove, svakako je Mletačka Republika, koja, bez obzira na poteškoće vezane uz sukob s Papom radi Ferrare, kao i uz dugogodišnji rat s Genovom te pobunu patricija Bajamontija Tipola u samoj Veneciji, i dalje ostaje najznačajnija pomorska sila na Jadranu.¹⁵ Četrnaesto stoljeće doba je njezine velike gospodarske ekspanzije, o čemu svjedoče brojni trgovački ugovori sklopljeni s različitim vladarima, gradovima i državama diljem tadašnjega poznatog svijeta.¹⁶ Značajan gospodarski rast prati, dakako, mudra fiskalna politika u kojoj je značajni događaj bio uvođenje groša. Njegova pojava vezuje se za četvrtu križarsku vojnu, premda postoje i drugačija mišljenja.¹⁷ Nepobitno je, pak, da je prvi put groš emitiran u doba dužda Henrika Dandola, kada je vrijedio 26 pikola.¹⁸

Razdoblje dužda Pietra Gradeniga, stoljeće kasnije, ne donosi posebne promjene na monetarnom planu. Groš je u to doba i dalje vrijedna i tražena valuta u svim zemljama s kojima je Mletačka Republika trgovala, dakle i u Hrvatskoj. U to doba javljaju se brojne imitacije ovoga novca, poput onih emitiranih iz Brescie u sjevernoj Italiji ili onih kovanih na prostoru Raške.¹⁹ Poznati su, premda dosta rijetki, i novci bana Pavla s prikazom koji imitira upravo suvremene groše dužda Pietra Gradeniga kakvi su pronađeni u Suvim docima.²⁰ Mletački groš je, dakle, u širokom optjecaju diljem Mediterana i njegova vrijednost nije dovedena u pitanje bez obzira na probleme s kojima se u to doba Mletačka Republika suočavala. Dapače, to je upravo razdoblje njezina jačeg političkog angažmana usmjerenog prema istočnoj jadranskoj obali, točnije, dalmatinskim gradovima, među kojima je Zadar konstantno u središtu njezina interesa.²¹

S obzirom na intenzivnu trgovinu između unutrašnjosti istočne jadranske obale i priobalja te, dalje, ostalih mediteranskih krajeva, ne čudi da su se brojne mletačke monete našle i u kopnenom dijelu Hrvatske. Značajan priljev mletačkog novca može se pratiti već od druge polovine 12. stoljeća, kada su se srebrni pikolo i nešto kasnije soldin ozbiljno nametnuli ugarskoj valuti.²²

Kada je i na koji način netko došao u posjed određene količine mletačkih groša i iz kojih ih je razloga skrio na predjelu Suvih dolaca, pitanja su na koja se ne može dati potpuno siguran odgovor. No, kada se uzmu u obzir značajke samoga nalaza kao i povijesne okolnosti, ipak se može doći do više ili manje prihvatljivog rješenja.

Poteškoće kod preciznijega kronološkog određivanja nalaza čini sam novac, čija se godina kovanja ne može pobliže odrediti. Razdoblje njegova emitiranja poklapa se s razdobljem kada je na čelu Mletačke Republike bio dužd Pietro Gradenigo.²³ Pri tome je *terminus post quem*

¹³ Budak / Raukar 2006, str. 343.

¹⁴ Klaić 1990, str. 306; Budak Raukar 2006, str. 317, 327; riječ je o 1000 salma žita koje se uvozilo u zamjenu za spomenutu godišnju proviziju od 100 unca zlata.

¹⁵ Klaić 1972, str. 25; Lane 2007., str. 79.

¹⁶ Čoralić 2004, str. 55, 56.

¹⁷ O tome više u: Lane / Mueller 1985, str. 112-123.

¹⁸ Papadopoli 1893, str. 80, 84; Lane / Mueller 1985, str. 116.

¹⁹ O mjerama koje je Mletačka Republika poduzimala protiv tih imitacija vidi u: Papadopoli 1893, str. 142, 143.

²⁰ Rengjeo 1959, str. 4, 64, 65.

²¹ Zadar je u to doba najvažnije mletačko uporište na hrvatskoj obali Jadrana. Klaić / Petricioli 1976, str. 161-272.

²² O optjecaju novca općenito od kraja 12. stoljeća i njegovoj prisutnosti na kasnosrednjovjekovnim grobljima u zaleđu istočne jadranske obale skrećem pozornost na rad N. Jakšića 1997.

²³ Ostave novca razvijenoša i kasnoga srednjeg vijeka jasno pokazuju da su pojedine nominale mogle biti jako dugo u optjecaju, vidi: Mirnik 1981, str. 93-125. Mišljenja sam da to ipak nije slučaj sa skupnim nalazom iz Suvih dolaca, jer su primjerci iznimno dobro očuvani i tipološki istovjetni.

godina 1289., kada je ovaj dužd preuzeo dužnost. Činjenica da je riječ o istim nominalama, ukazuje da su novci iz nekog razloga bili jednokratno isplaćeni. Jedna od mogućnosti je da su bili stečeni trgovinom, tj. da su isplaćeni nekome za određenu vrstu robe. Da bismo dobili predodžbu o vrijednostima i novčanim odnosima u to doba, recimo da je jedan mletački groš krajem 13. i početkom 14. stoljeća vrijedio otprilike 32 pikola, što znači da je vrijednost skupnog nalaza iz Suvih dolaca bila više od 400 pikola.²⁴ To svakako nije bio veliki novac, ali je u lokalnim okvirima značio puno više.²⁵ O tome svjedoče pisani dokumenti s kraja 13. stoljeća u kojima pronalazimo podatke o obiteljima upravo iz cetinskoga kraja koje, pritisnute teškim materijalnim stanjem, ustupaju čak svoju djecu za sluge bogatim primorskim obiteljima, pri čemu naplaćuju upravo smiješne svote novca.²⁶

Kod tumačenja skupnog nalaza iz Suvih dolaca valja kao prihvatljivu uzeti mogućnost da je riječ o dijelu plaće nekog neznanog stanovnika Kijeva koji je bio novačen, pa je svoj mali imetak skrio na sigurno. Još iz antičkog doba poznato je da su vojnici često sakrivali svoje plaće prije polaska u pohode. Prema mletačkim izvorima, u drugom desetljeću 14. stoljeća najniža plaća veslača na ratnom brodu bila je 1,5 groša dnevno, strijelci i brodski tesari dobivali su 2 groša, a časnici dnevnicu od 3 groša.²⁷ To znači da bi novac iz Suvih dolaca, ako je zaista brojao 13 komada, iznosio zapravo nešto više od četvrtine najniže spomenute plaće obračunate mjesečno. Činjenica je da su se Bribirci još za posljednjeg Arpadovića obvezali vojno pomagati kralja, a i sami su morali držati pod oružjem popriličan broj ljudi kako bi bili u stanju kontrolirati veliki prostor koji je bio pod njihovom vlašću. Novoizabrani kralj Karlo Robert Anžuvina ratovao je na nekoliko strana, pa se i ovakva mogućnost svakako mora uzeti u obzir. To više što se i u jednom Karlovom dokumentu o privilegijima spominje dužnost Bribiraca da služe kralju, odnosno da mu u slučaju potrebe dovedu brojnu vojsku u pomoć.²⁸ Poznati su problemi koje je kralj imao s oligarsima u Ugarskoj i Slavoniji s kojima se sukobljavao cijelo jedno desetljeće.²⁹ Godine 1319. buknuo je rat s raškim vladarom Urošem II. Milutinom zbog njegovog napada na Bosnu, Srijem i Mačvu. U tom sukobu koji je za Karla Roberta uspješno završio, važnu ulogu je igrao ban Mladen II., čije su čete sa zapadne strane davale kralju značajnu podršku.³⁰ Ipak, skupni nalaz iz Suvih dolaca prije bi trebalo vezati za događaje između 1302. i 1304. godine kada Bribirci u više navrata poduzimaju uspješne pohode na Bosnu i Hum, pri čemu se sukobljavaju sa Stjepanom Kotromanom i Urošem II. Milutinom.³¹

Zanimljivo je međutim na ovome mjestu ukazati i na jedan vrlo važan podatak iz raspoloživih vrela koji dokazuje da su u službi Bribiraca bili i vojnici iz primorskih gradova. U zaključku Trogirske općine od 16. prosinca 1289. godine stoji zabilježeno da se banu u Cetinu ima poslati četrdeset vojnika.³² Upravo u to doba Bribirci su bili u izravnom sukobu s Mletačkom Republikom zbog njezinih teritorijalnih pretenzija na teritorij istočne jadranske obale.³³ Sukob je trajao nekoliko godina uz povremena primirja.³⁴ Jasno je da su vojnici pristigli iz Trogira kao podrška Bribircima morali negdje stanovati. Možda je upravo prostor u Suvim docima, s obzirom da nije poplavljavao, bio pogodan za podizanje privremenih vojnih nastambi, svojevrsnog logora.

²⁴ Ovu vrijednost groša u odnosu na pikole utvrdio je dekretom dužd Giovanni Dandolo godine 1282. Papadopoli 1893, str. 121.

²⁵ Prikaz mletačkoga novčanog sustava, načine obračuna i vrijednosti donosi J. Kolanović u svojoj izvršnoj knjizi o kasnosrednjovjekovnom Šibeniku, vidi: Kolanović 1995.

²⁶ Građa 1982, str. 27, 28.

²⁷ Lane / Mueller 1985, str. 116.

²⁸ Klaić 1990, str. 310.

²⁹ Klaić 1972, str. 32 – 37.

³⁰ Klaić 1972, str. 37 – 38.

³¹ Karbić 2004, str. 17.

³² Građa 1982, str. 28.

³³ Klaić / Petricioli 1976, str. 207, 208; Karbić 2004, str. 13, 14.

³⁴ Karbić 2004, str. 13, 14.

Skupni nalaz iz Suvih dolaca mogao bi se možda povezati i s vlaškim plaćenicima kojih je nemali broj bio u službi knezova i feudalaca s prostora dalmatinskog zaleđa.³⁵ Poznato je da su Vlasi na strani Mladena II. zajedno s Poljičanima sudjelovali u poznatom kreševu kod Biska godine 1322. To je ujedno i najstariji spomen Vlaha u izvorima za srednjovjekovnu hrvatsku povijest. On je bio povod mišljenjima da su se upravo u doba bribirskih knezova Pavla i Mladena II. skupine Vlaha naselile južno od Dinare.³⁶ Budući da ovakva mišljenja imaju uporišta u izvorima, moramo i mogućnost da se Vlasima pripiše skupni nalaz iz Suvih dolaca svakako smatrati prihvatljivom.

Bilo kako bilo, sasvim je moguće da je nakon zauzeća Zadra godine 1311. veća količina mletačkog novca došla u posjed bribirskih knezova, koji su onda time financirali vojne plaćenike. Uz plaće vojnicima trebalo je financirati i opskrbu vojske, što je od presudne važnosti za njezino funkcioniranje. Vojska je u to doba Bribircima bila i te kako potrebna kako bi se suprotstavili mletačkim pokušajima da ponovno zavladaju Zadrom. I zaista, u sljedeće dvije godine Mletačka Republika stalno mornaricom prijeti Zadru, sve do trenutka kad ovaj grad na miran način ponovo godine 1313. biva podvrgnut njezinoj vlasti.³⁷

Razloge deponiranju novca u Suvim docima moglo bi se tražiti u desetljeću nakon smrti bana Pavla godine 1312., bilo da je riječ o sakrivanju novca zbog ratne opasnosti ili pak o vojničkoj ostavi. To je razdoblje stalnih napetosti i sukoba između velikaških obitelji, ali i prkosa primorskih gradova Šibenika i Trogira, koji su radije izabrali mletačku vlast nego se pokorili banu Mladenu II. Premda osobno smatram da bi se u ovome slučaju skupni nalaz iz Suvih dolaca zbog svojih već spomenutih karakteristika trebao datirati sasvim blizu 1312. godini ipak bi i godina pada bana Mladena II. mogla biti uzeta u obzir kao *terminus* za njegovo datiranje, pri čemu je ratni sukob koji je kulminirao bitkom kod Biska za takvo što upravo valjan povod.

U okviru navedenih povijesnih prilika i političko-gospodarskih okolnosti svakako se nalazi rješenje za pravilno tumačenje skupnog nalaza iz Suvih dolaca. Stvarne razloge deponiranju ovoga novca nećemo vjerojatno nikada saznati, no cilj ovoga rada je da se njegovim objavljivanjem upotpuni arheološko-povijesna slika ovog dijela južne Hrvatske i pridonese boljem poznavanju jednog intrigantnog razdoblja hrvatske povijesti.

Neobična mi je čast da ovim radom mogu dati svoj skroman prinos obilježavanju 150. obljetnice rođenja fra Luje Maruna, velikog hrvatskog domoljuba, utemeljitelja starohrvatske arheologije i osnivača Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika. Bez fra Luje Maruna poznavanje najstarije hrvatske povijesti bilo bi kudikamo siromašnije.

³⁵ Detaljnije o cetinskim Vlasima vidi u: Ančić 1987, str. 69-98.

³⁶ Mirdita 2004, str. 267 – 336.

³⁷ Klaić / Petricioli 1976, str. 211; o žestini sukoba pod Zadrom vidi u: Strgačić 1962, str. 1597.

LITERATURA

Ančić 1987

M. Ančić, *Gospodarski aspekti stočarstva cetinskog komitata u XIV st.*, Acta historico – oeconomica Iugoslaviae 14, Zagreb, 1987.

Antoljak 1972

S. Antoljak, *Ban Pavao Bribirski Croatorum dominus*, Radovi JAZU 19, Zadar, 1972.

Budak / Raukar 2006

N. Budak / T. Raukar, *Hrvatska povijest srednjeg vijeka*, Zagreb, 2006.

Burić 1987

T. Burić, *Historijsko – arheološki pregled u: Bribir u srednjem vijeku (katalog izložbe)*, Split 1987., 9-13.

Čoralić 2004

L. Čoralić, *Venecija – Kraljica mora s lagunarnih sprudova (povijest Mletačke republike)*, Samobor, 2004.

Građa 1982

Građa za bibliografiju Cetinske krajine do 1980, 1. dio, (sabrao Šime Jurić), Sinj, 1982.

Gunjača 1949

S. Gunjača, *Kratak osvrt na prilike i rad muzeja u Kninu*, Starohrvatska prosvjeta ser. 3, sv. 1, 1949.

Jakšić 1996

N. Jakšić, *Kasnosrednjovjekovno groblje kod crkve Sv. Spasa u Vrh Rici (Analiza)*, Starohrvatska prosvjeta 23, Split, 1996., 139-172.

Karbić 2004

D. Karbić, *Šubići bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)* Zb. Odsjeka povij. znan. Zavoda povij. druš. znan. Hrvat. akad. znan. umjet., 22, str. 1-26.

Klaić 1972

V. Klaić, *Povijest Hrvata 2*, Zagreb, 1972.

Klaić / Petricioli 1976

N. Klaić / I. Petricioli, *Zadar u srednjem vijeku*, Zadar, 1976.

Klaić 1990

N. Klaić, *Povijest Hrvata u srednjem vijeku*, Zagreb, 1990.

Kolanović 1995

J. Kolanović, *Šibenik u kasnome srednjem vijeku*, Zagreb, 1995.

Lane 2007

F. C. Lane, *Povijest Mletačke Republike*, Zagreb, 2007.

Lane / Mueller 1985

Frederic C. Lane/ Reinhold C. Mueller, *Money and Banking in Medieval and Renaissance Venice vol. I*, London, 1985.

Marun 1998

L. Marun, *Starinarski dnevници*, Split, 1998.

Milošević 1998

A. Milošević, *Arheološka topografija Cetine*, Split, 1998.

Mirdita 2004

Z. Mirdita, *Vlasi u historiografiji*, Zagreb, 2004.

Mirnik 1981

I. Mirnik, *Coin Hoards in Yugoslavia*, BAR International Series 95, Oxford 1981.

Papadopoli 1893

N. Papadopoli, *Le monete di Venezia I*, Venezia, 1893.

Rengjeo 1959

I. Rengjeo, *Corpus der mittelalterlichen Münzen von Kroatien, Slavonien, Dalmatien und Bosnien*, 1959.

Strgačić 1962

A. M. Strgačić, *Zadarsko – mletački rat godine 1311 – 1313 i pogibija mletačkog admirala pod Zadrom*, Pomorski zbornik, 1962.

SUMMARY

Hoard of Venetian Coinage of Doge Pietro Gradenigo from Suvi Doci in Kijevo near Knin

Key words: *Suvi Doci, Kijevo, hoard, Venetian coinage, Venetian grosso, Bribir family, Ban Pavao, Ban Mladen II, Pietro Gradenigo.*

The subject of this essay is a group find of Venetian coins from the site of Suvi Doci in Brižine in the area of the Kijevo settlement around 20 km south-east of Knin. According to data from the archive and the old inventory of the Museum of Croatian Archaeological Monuments, the find was bought from the inhabitants of Kijevo, and consisted of 13 silver grossi (matapans) minted during the rule of Doge Pietro Gradenigo (1289 – 1311). That was a time when the Croatian political scene was dominated by the powerful Bribir noble family, a branch of the Šubići, amongst whom Ban Pavao is of particular importance as the dominant figure of the Croatian Middle Ages. By exploiting the weakness of the Arpad family, and by cleverly steering a course between the pretenders to the Croato-Hungarian throne, Pavao Bribirski slowly but surely took over power in Croatia. Thus he is recorded by the end of the 13th century as being ban of the whole of Croatia and ruler of Bosnia (*banus totius Chroatiae et Bosnae dominus*). The Bribir family at this time extended their estates, and strengthened their power through marriages with members of other noble and ruling families. The Bribirs also played an important role in the coming of Charles II Robert of Anjou to the Croato-Hungarian throne. The development of the economy and especially trade, in which the coastal cities where intensive trading contacts were forged played a significant part, was certainly of great help in strengthening the Bribirs. The document in which Charles II permits the import of certain quantities of wheat and oats from Apulia without the obligation of paying customs duties, is evidence of the trading activities of the Bribir family.

The greatest opponent of the Bribirs in their attempt to keep the coastal towns under control was clearly the Venice Republic which, regardless of the difficulties connected to the conflict with the Pope over Ferrara, the long-lasting war with Genoa and the revolt of the patrician Bajamonti Tiepolo within Venice itself, remained the most important naval power in the Adriatic. The 14th century was the era of its great economic expansion which is evidenced by numerous trade contracts signed by various rulers, towns and states throughout the then-known world. The significant economic growth was of course accompanied by a wise fiscal policy in which an important event was the introduction of the grosso. Its appearance is connected to the 4th Crusade, although there are different opinions. It is certain that the grosso was first circulated during the rule of Doge Enrico Dandolo when it was worth 26 piccoli. It is interesting that by the time of Doge Pietro Gradenigo there appeared numerous imitations of this coin such as those from Brescia in northern Italy or those minted in the Raška area. Coins of Ban Pavao with a depiction imitating the contemporary grossi of Doge Pietro Gradenigo, like the ones found in Suvi Doci, are known but rare. Considering the intense trade between the hinterland of the eastern Adriatic coast and the rest of the Mediterranean, it is no wonder that numerous Venetian coins also found their way to inland Croatia.

When and how somebody came into possession of a certain quantity of Venetian grossi and why they were hidden in the area of Suvi Doci are questions to which no certain answer can be given. But when we consider the characteristics of the find itself as well as the historical circumstances we can nevertheless come to a more or less acceptable solution. Difficulties with a more precise chronological determination of the find are presented by the coins themselves whose year of minting cannot be precisely established. The period of its issuance coincides with the era when the Venetian Republic was headed by Doge Pietro Gradenigo. Thus the *terminus post quem* is 1289 when this doge came to office. The fact that the coins in question are of the same denomination suggests that this money was for some reason paid in a single transaction. One of the possibilities is that the money was earned in trade, i.e. was paid to someone for a certain type of merchandise. To get an idea of the value and monetary relationships in that era, we should mention that one Venetian grosso at the end of the 13th and the beginning of the 14th century was worth approximately 32 piccoli which means that the value of the group find from Suvi Doci was over 400 piccoli. This was certainly no great amount but in the local circumstances was quite significant. This is shown by written documents from the end of the 13th century in which we find data on families from the Cetina area who, burdened by difficult material circumstances, even offered up their children as servants to rich coastal families and charged ridiculously low amounts of money for this. When analysing the group find from Suvi Doci, it has to be considered an acceptable possibility that we are dealing with part of the salary of some unknown inhabitant of Kijevo who was recruited into the army and therefore hid his small fortune for safekeeping. Even from Antiquity it is known that soldiers often hid their salaries before leaving on campaign. According to Venetian sources, in the second decade of the 14th century the lowest salary for a rower in a warship was one and a half grossi daily; archers and ships' carpenters were paid two and officers three grossi daily. This means that the money from Suvi Doci, if it really consisted of a total of 13 coins, actually amounted to little over one quarter of the lowest monthly salary mentioned above. It is a fact that the Bribir family was obliged to help the King militarily even during the reign of the last Arpad king, and had themselves to keep a significant number of men under arms in order to be capable of controlling the great areas which were under their sway. The newly elected King Charles Robert of Anjou warred

on all sides, and therefore this is also a perfectly acceptable possibility, especially since one of Charles's documents on privileges mentions the duty of the Bribir family to serve the King, i.e. to provide him with a large army for help in times of need. The problems that the king had with oligarchs in Hungary and Slavonia with whom he was in conflict for a whole decade are well known. In 1319, a war with the Serbs broke out because of the attack of Serbian king Uroš Milutin on Bosnia, Srijem and Mačva. In this conflict, which ended successfully for Charles Robert, a significant role was played by Ban Mladen II whose forces from the west provided the King with strong support. However, it is interesting to point out here the data from the available sources which shows that soldiers from the coastal towns were also in the service of the Bribirs. In the conclusion from the Council of Trogir of 16 December 1289, it is noted that 40 soldiers are to be sent to the ban in Cetina. At precisely that time the Bribir family was in direct contact with the Venetian Republic because of its territorial pretensions to the eastern Adriatic coast. It is clear that the arriving soldiers had to be accommodated somewhere. Maybe precisely this area in Suvi Doci was suitable for building a temporary military camp because it was not prone to flooding.

The group find from Suvi Doci could perhaps be linked to Vlah mercenaries, a significant number of whom were in service of the princes and feudal lords in the area of the Dalmatian hinterland. It is known that Vlachs took part on the side of Mladen II, together with the Poličani, in the famous battle near Bisko in 1322. This is also the oldest mention of Vlachs in the sources for the medieval history of Croatia. It helped encourage opinions that groups of Vlachs inhabited the area south of the Dinara mountain during the times of the Bribir counts Pavao and Mladen II. Since these opinions are backed by sources, we have to accept the possibility that the group find from Suvi Doci could also have belonged to Vlachs.

Whatever the case, it is certainly possible that after the occupation of Zadar in 1311 a large quantity of Venetian money came into the possession of the Bribir counts who then paid their mercenaries with it. Apart from the soldiers' salaries there was the matter of financing the army's supplies which was of crucial importance for its functioning. The army was at that time very much needed by the Bribirs in order for them to oppose the Venetian attempts to regain control over Zadar. And indeed in the next two years the Venetian Republic constantly kept threatening Zadar with its navy until the moment this town came back under her rule peacefully in 1313.

The reason for depositing the money in Suvi Doci could be sought in the decade after the death of Ban Pavao in 1312, whether it was a case of concealing the money because of the danger of war or a soldier's hiding place. This was a time of constant tension and conflicts between noble families but also the defiance of the coastal towns of Šibenik and Trogir which chose to be ruled by Venice rather than succumb to Ban Mladen II. Finally, the year of Ban Mladen II's fall can also be taken into consideration as a *terminus* for dating the deposit of coins in Suvi Doci, in which case the armed conflict culminating in the battle near Bisko would serve as a valid reason for such an action.

The correct explanation for the group find from Suvi Doci certainly lies within the above historical circumstances and political and economic situation. The real reasons for depositing this money will probably never be known but the goal of this essay is to add to the archaeological historical picture of this part of southern Croatia and through its publication to contribute to the better understanding of an intriguing period of Croatian history.

Translation: Nicholas Philip Saywell

1758 Av

1758 Rv

1763 Av

1763 Rv

1777 Av

1777 Rv

2291 Av

2291 Rv

2292 Av

2292 Rv

2293 Av

2293 Rv